

เทคนิคการผลิต
เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์
โดยเกษตรกร

กองอาหารสัตว์
กรมปศุสัตว์

คู่มือเกษตรกร

เทคนิคการผลิต
เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์
โดยเกษตรกร

โดย

กองอาหารสัตว์

กรมปศุสัตว์

สารบัญ

การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์โดยเกษตรกร

- การผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้ารูซี่
- การผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้างินนี่สีม่วง
- การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วฮามาต้า
- การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเกรแฮมสไตโล
- การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเซนโตรซีมา

คำนำ

อาชีพการเลี้ยงสัตว์ในเมืองไทยปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมและได้รับความสนใจจากเกษตรกร ทำให้มีการเลี้ยงปศุสัตว์เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะโคเนื้อ-โคนม ซึ่งมีผลทำให้ความต้องการอาหารสัตว์เพิ่มมากขึ้นด้วยท่าเลในการเลี้ยงสัตว์สาธารณะที่มีอยู่ไม่พอเพียงกับปริมาณสัตว์เลี้ยงที่เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้ง ทำให้สัตว์ซูบผอมและให้ผลผลิตลดลง ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องพัฒนา โดยจัดทำแปลงพืชอาหารสัตว์เป็นของตนเอง เพื่อให้มีอาหารสำหรับให้สัตว์กินได้พอเพียงตลอดทั้งปี พืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในเมืองไทย และได้รับความนิยมมาก ได้แก่ หญ้ารูซี่ หญ้ากินนีสีม่วง ถั่วฮามาต้า ถั่วเกรแฮมสโตโลและถั่วเซนโตรซิมา ซึ่งสามารถขยายพันธุ์ได้ด้วยเมล็ด ในแต่ละปีเกษตรกรมีความต้องการการใช้เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เป็นจำนวนมาก ส่วนราชการไม่สามารถผลิตได้เพียงพอเกษตรกร จึงควรที่จะมีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ เพื่อไว้ใช้ในการทำแปลงพืชอาหารสัตว์เองหรือผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นการเสริมรายได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้น เพื่อให้เกษตรกรได้มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

กองอาหารสัตว์
กรมปศุสัตว์

การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์โดยเกษตรกร

ในปัจจุบันการเลี้ยงโคนมและโคเนื้อในประเทศไทย ได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จึงมีผลทำให้หญ้าธรรมชาติไม่เพียงพอกับความต้องการของสัตว์ ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์ แนวทางที่จะแก้ไขสถานการณ์นี้คือเกษตรกรต้องพัฒนาการจัดทำแปลงหญ้า และต้องใช้เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เป็นจำนวนมาก แต่เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตโดยส่วนราชการยังมีไม่เพียงพอ เกษตรกรจึงควรที่จะผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ไว้ใช้เอง และเพื่อจำหน่ายเป็นการเสริมรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

การเลือกพื้นที่

ควรเป็นที่ดอนระบายน้ำได้ดี เป็นดินร่วนปนทราย ไม่ควรปลูกในบริเวณที่แห้งแล้งเกินไป หลีกเลี่ยงดินที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ ดินลูกรังหรือมีหิน ดินเหนียวจัด ดินแตกกระแหง ดินเค็ม และดินที่แห้งเร็วเกินไป

การเตรียมดิน

ไถ 1 ครั้ง พรวน 1 ครั้ง และคราดเกลี่ยดินให้เรียบอีก 1 ครั้ง

การผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้ารูซี่

การเตรียมเมล็ดพันธุ์

ไม่ควรใช้เมล็ดค้างปี เมล็ดพันธุ์หญ้าไม่ต้องขัดถูหรือลวกน้ำร้อน

การปลูก

ปลูกด้วยเมล็ด ใช้เมล็ดพันธุ์ 1 กิโลกรัมต่อไร่ โดยวิธีหยอดหลุม หลุมละ 3-5 เมล็ด ระยะระหว่างหลุม 25-40 เซนติเมตร หรือปลูกด้วย

หน่อพันธุ์หรือต้นกล้า โดยเพาะกล้าทิ้งไว้ในช่วงต้นฤดูฝน เมื่อต้นกล้าอายุประมาณ 1 เดือน จึงนำมาปักดำ โดยใช้ระยะ 25-40 เซนติเมตร

การใส่ปุ๋ย

ใช้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 จำนวน 25 กิโลกรัมต่อไร่ แบ่งใส่ 2 ครั้ง ครั้งแรกพร้อมการเตรียมดิน อีกครั้งหนึ่งใส่หลังจากกำจัดวัชพืช

การกำจัดวัชพืช

ควรกำจัดวัชพืชหลังปลูก 1 เดือน โดยการใช้จอบตาก

การเก็บเกี่ยวและทำความสะอาด

มัดช่อดอกด้วยดอกกรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อหญ้าเริ่มแทงดอกในเดือนตุลาคม

เมื่อเมล็ดแห้งสนิทนำไปฟัดด้วยกระดังหรือใช้พัดลม เป่าเมล็ดที่ลีบออก เสร็จแล้วบรรจุกระสอบเก็บในที่ร่ม

ปฏิทินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

หมั่นสังเกตว่าเมล็ดเริ่มแก่หรือยัง โดยใช้มือรูดช่อดอก ถ้าเมล็ดที่หลุดออกมา มีลักษณะแข็งให้เริ่มเคาะเมล็ดได้ โดยใช้สวิงที่ทำจากผ้ามุงในล่อนรองได้ช่อดอก แล้วเคาะเมล็ด ให้เคาะวันเว้นวัน ประมาณ 2 สัปดาห์

นำเมล็ดที่ได้ไปฝังในที่ร่ม 2 วัน แล้วผึ่งแดด 2-3 แดด พร้อมทั้งเก็บเศษใบ และสิ่งเจือปนอื่น ๆ ออกด้วย

เมื่อสังเกตว่าหญ้าแห้งช่อดอกแล้วมัดช่อดอกรวมกัน ประมาณ 6-10 ช่อ
หมั้นสังเกตแปลงหลังจากเห็นว่าดอกใกล้พ้นกาบใบแล้วเกินครึ่งแปลง ลอง
เขย่าช่อดอกเบา ๆ ถ้าเห็นว่าเมล็ดร่วง ก็เริ่มเคาะเมล็ดลงสู่ภาชนะ เช่น สวิง
ผ้ามุ้งไนลอน, ถัง, กระจดง เป็นต้น

2. วิธีเกี่ยว

เมื่อสังเกตว่าเมล็ดเริ่มแก่ ให้เกี่ยวเอาช่อดอกมา

มัดช่อดอกรวมกัน แล้วนำมาบ่มโดยวางช่อดอกหันซ้อนเข้าหากัน
ในร่มกลับกองบ่มทุกวัน พร้อมทั้งเคาะเมล็ดจากช่อดอก บ่มประมาณ 1-2 วัน

ทำความสะอาดเมล็ดโดยการผัดในกระดัง เพื่อให้เมล็ดลีบหรือกากหลุดออก
แล้วผึ่งเมล็ดในที่ร่ม 2 คืน แล้วตากแดดอีก 2 แดด นำเมล็ดพันธุ์ไปเก็บไว้ในที่แห้งและเย็น เพื่อรอการจำหน่ายต่อไป

การผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้ากินนีสีม่วง

การเตรียมเมล็ดพันธุ์

ไม่ควรใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีอายุค้างปี

การปลูก

ควรทำการเพาะกล้าในแปลงเพาะก่อน แปลงกล้าขนาด 3 ม. x 9 ม. ใช้เมล็ดพันธุ์ 150 กรัม รดน้ำเข้าเย็นจะได้ต้นกล้ากินนีสีม่วงพอดีกับพื้นที่ปลูก 1 ไร่ หลังจากต้นกล้างอกแล้วประมาณ 1 เดือน ย้ายลงปลูกในแปลงใหญ่ โดยปลูกเป็นหลุมระยะห่าง 70 x 70 เซนติเมตร

การใส่ปุ๋ย

ใส่ปุ๋ยทริปเปิลซูเปอร์ฟอสเฟต (0-45-0) ในจำนวน 20-25 กิโลกรัม ต่อไร่ พร้อมกับการเตรียมดินครั้งสุดท้าย และใส่ปุ๋ยยูเรีย 40-80 กิโลกรัมต่อไร่

โดยแบ่งใส่ 2 ครั้ง ครั้งแรกใส่หลังจากการกำจัดวัชพืช และครั้งที่ 2 จะใส่
หลังจากการเก็บเมล็ดครั้งแรกแล้ว

การกำจัดวัชพืช

กำจัดวัชพืชหลังจากย้ายต้นกล้าปลูกไปแล้วประมาณ 1 เดือน

การเก็บเกี่ยวและทำความสะอาด

ทำการเก็บเกี่ยวเมล็ด 2 ครั้ง ครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ครั้งที่ 2
ในเดือนตุลาคม ทำการเก็บเมล็ดได้ 2 วิธี

1. วิธีเคาะ

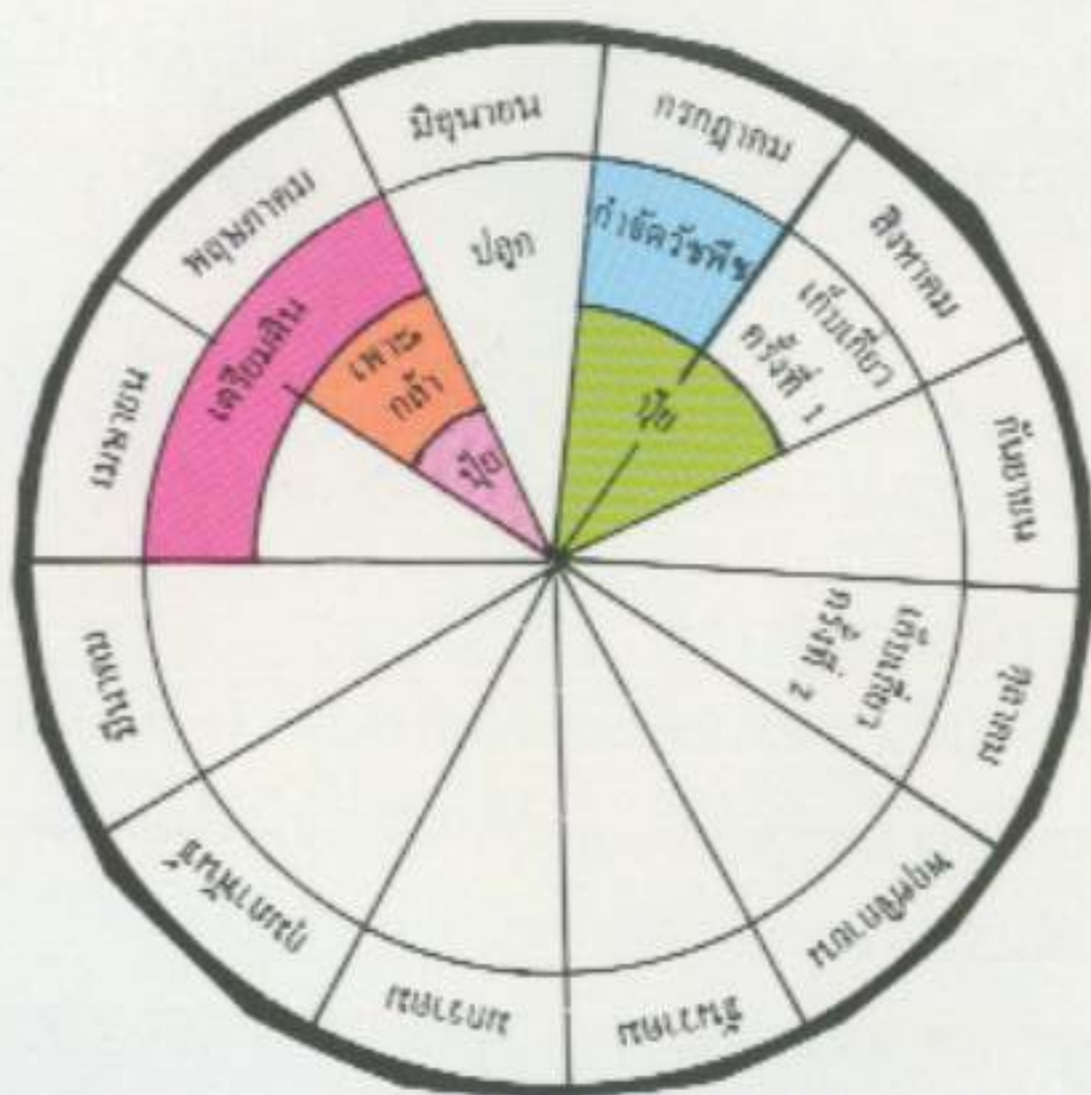
ทำความสะอาดเมล็ดโดยร่อนเมล็ดในตะแกรงรูขนาด 3 มิลลิเมตร (ตะแกรงเบอร์ 10-11) เพื่อให้เศษวัสดุหรือดิน หินที่ใหญ่ออกไปก่อน

นำส่วนที่ผ่านตะแกรงครั้งแรกไปร่อนในตะแกรงขนาด 1 มิลลิเมตร (ตะแกรงเบอร์ 3)

นำเมล็ดส่วนที่ได้จากตะแกรงเบอร์ 3 ไปห่อด้วยผ้าตาข่ายในลอน ทูบดินให้ละเอียดแล้วร่อนด้วยตาข่ายในลอน

ปฏิทินการผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้ากินนีสีม่วง

การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วฮามาต้า

การเตรียมเมล็ดพันธุ์

ลวกด้วยน้ำร้อน โดยต้มน้ำให้เดือดแล้วปล่อยให้ทิ้งไว้ 3 นาที เพื่อให้ น้ำเย็นลง (อุณหภูมิประมาณ 80°ซ) เทเมล็ดพันธุ์ถั่วลงในน้ำร้อน แช่ไว้ 8-10 นาที นำเมล็ดที่ได้มาผึ่งในร่ม 1 คืน ให้เมล็ดแห้งก่อนนำไปปลูก

การปลูก

ปลูกโดยโรยเมล็ดเป็นแถว ใช้อัตราเมล็ด 2 กิโลกรัมต่อไร่ ระยะ ระหว่างแถว 50 เซนติเมตร เมื่อดันกล้าอายุ 1 เดือน ถอนแยกต้นกล้าให้มี ระยะห่างระหว่างต้น 1 คืบ

การใส่ปุ๋ย

ใส่ปุ๋ยยิปซัมจำนวน 10 กิโลกรัมต่อไร่ พร้อมการเตรียมดินครั้งสุดท้ายก่อนปลูก และปุ๋ยสูตร 15-15-15 จำนวน 25-30 กิโลกรัมต่อไร่ โดยแบ่งใส่พร้อมการเตรียมดินครั้งสุดท้ายครั้งหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งหลังการกำจัดวัชพืช

การกำจัดวัชพืช

หลังปลูก 1 เดือน ควรกำจัดวัชพืชออกให้หมด

การเก็บเกี่ยวและทำความสะอาด

ควรเก็บเมล็ดในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ไม่ควรเกินมีนาคม สังเกตการแก่ของเมล็ดโดยดูว่าใบเริ่มร่วง และต้นเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ปล่อยให้เมล็ดที่แก่ร่วงลงดินจนเกือบหมด แล้วตัดต้นข้าวโดยตัดชิดโคนต้น

แล้วนำไปกองรวมไว้ เพื่อเคาะเมล็ดที่เหลือในต้นให้หล่นลงดิน เมื่อเคาะแล้ว นำต้นออกไปนอกแปลง กวาดเมล็ดที่ร่วงมารวมกันเป็นกอง

ให้มีระยะห่างระหว่างต้น 1 คืบ

การใส่ปุ๋ย

ใช้ปุ๋ยยิปซัม จำนวน 10 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่พร้อมการเตรียมดิน ครั้งสุดท้าย และปุ๋ยสูตร 15-15-15 จำนวน 25-30 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่พร้อม การเตรียมดินครั้งสุดท้ายครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งใส่หลังการกำจัดวัชพืช

การกำจัดวัชพืช

หลังปลูก 1 เดือน กำจัดวัชพืชโดยไถระหว่างร่องหรือใช้จอบตาก

การเก็บเกี่ยวและทำความสะอาด

ทำการเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ โดยใช้ไม้เคาะต้น ให้เมล็ดร่วงลงดิน

ตัดโคนต้นให้ชิดดินกองรวมกันเป็นแถว ใช้ไม้เคาะต้นให้เมล็ดที่เหลือร่วง

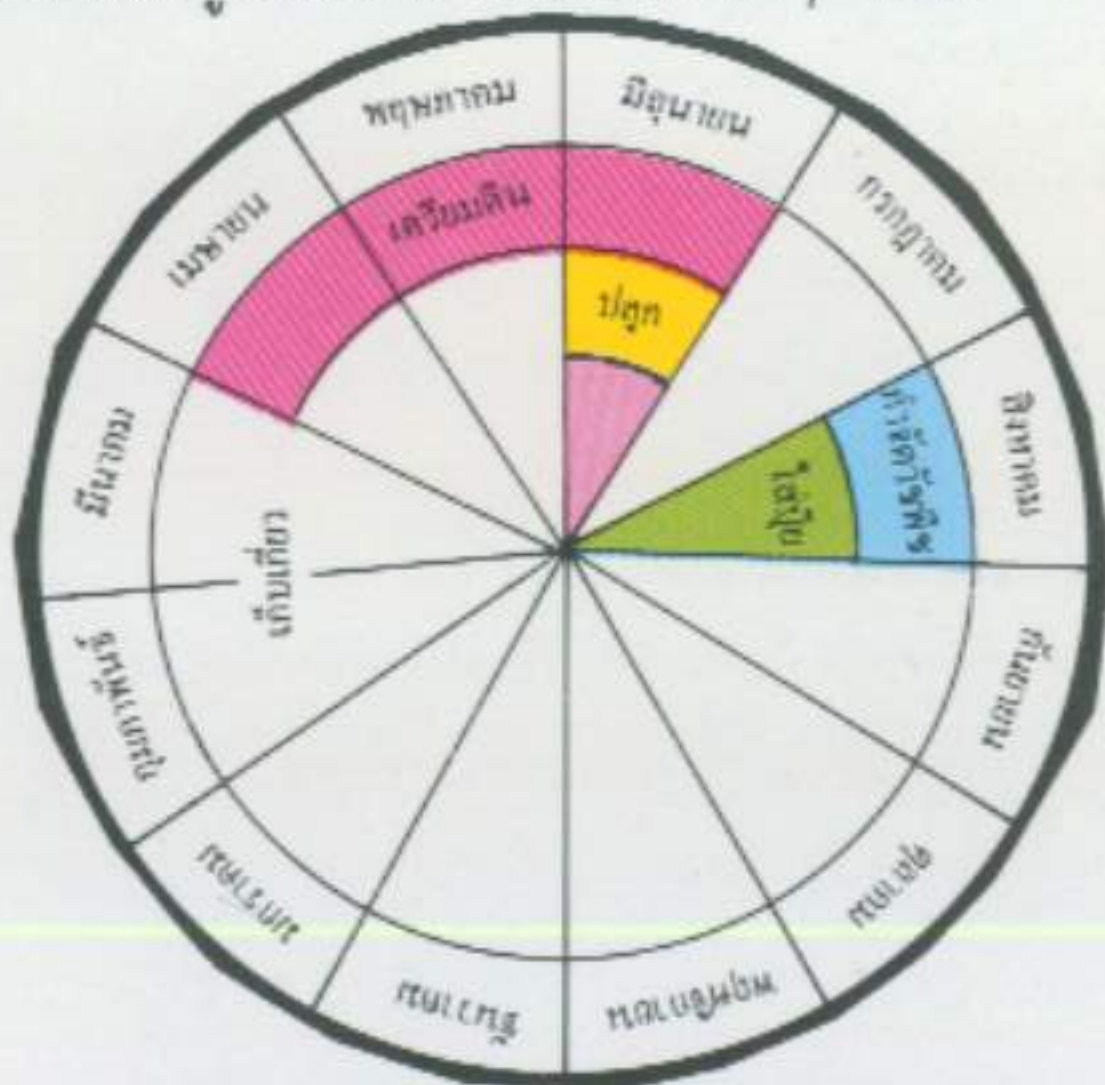
กวาดเมล็ดรวมเป็นกอง

ร่อนเมล็ดด้วยตะแกรงเบอร์ 10-11 (รูขนาด 3 มิลลิเมตร)

นำส่วนที่ได้ในตาข่ายนี้ไปผัดด้วยกระด้งและทำความสะอาดด้วยพัดลมโดยเปิดพัดลมแล้วค่อย ๆ โรยเมล็ดพันธุ์ลงหน้าพัดลม เมล็ดที่ลีบไม่สมบูรณ์กลมจะพัดไปไกล เมล็ดที่สมบูรณ์และหนักจะหล่นลงใกล้ ๆ พัดลม

ปฏิทินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมด้า

การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเกอร์แซมสไตโล

การเตรียมเมล็ดพันธุ์

เตรียมได้ 2 วิธี คือ

1. ลวกด้วยน้ำร้อน

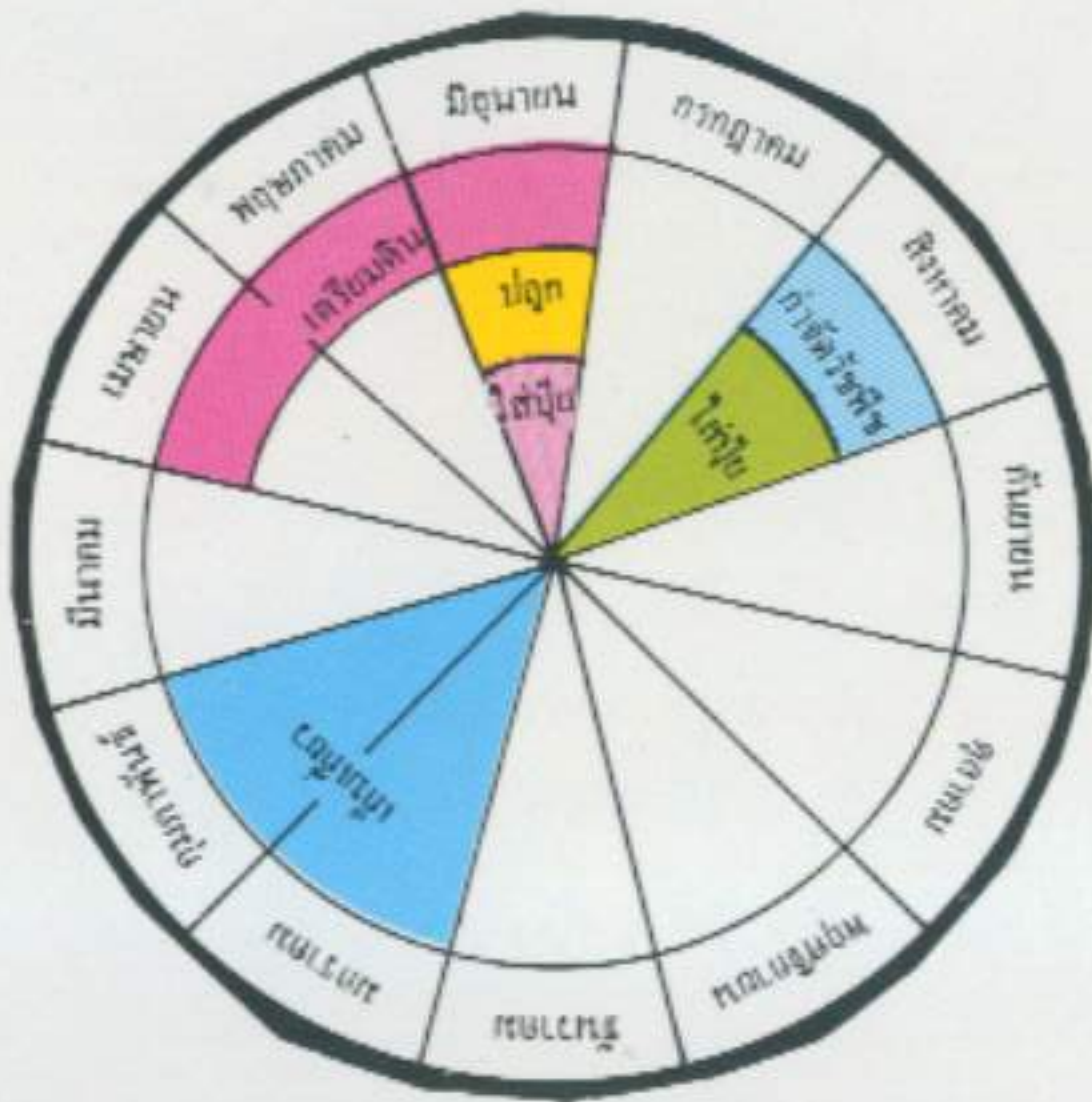
แช่เมล็ดพันธุ์ในน้ำร้อนที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส ประมาณ 5-10 นาที (เหมือนถั่วฮามาต้า)

2. ชัดเมล็ดด้วยกระดาษทราย

ใส่เมล็ดพันธุ์ลงในกระดัง ใช้กระดาษทรายชนิดละเอียดถูเมล็ดพันธุ์ในกระดังเบา ๆ เก็บเมล็ดพันธุ์ที่ถูกขัดถูแล้วในที่แห้ง

การปลูก

ปลูกโดยโรยเมล็ดเป็นแถว ใช้อัตราเมล็ด 2 กิโลกรัมต่อไร่ ระยะระหว่างแถว 75-100 เซนติเมตร เมื่อดันกล้าอายุ 1 เดือน ถอนแยกต้นกล้า

ปฏิทินการผลิตเมล็ดพันธุ์หัวแอมสไตโต

ร่อนเอาดินและทรายออก โดยใช้มุ้งเชียว ส่วนที่ติดกันเป็นก้อนกับดินใช้วัสดุ
เช่นไม้หรือรองเท้าฟองน้ำบด

นำเมล็ดที่ได้ไปผัดด้วยกระดังหรือเป่าด้วยพัดลม

เมตร ทำค้ำงเพื่อความสะดวกในการเก็บผัก อาจจะทำก่อนหรือหลังปลูกโดย
ฝังเสาภายในแถวห่างกันระหว่างเสา 2 เมตร สูง 1.5 เมตร วัสดุที่ใช้ทำเสา
อาจจะใช้ไม้ไผ่ เสาไม้หรือเสาปูน และมีลวดขึงระหว่างเสา เพื่อให้ต้นกล้าเลื้อยขึ้น

การใส่ปุ๋ย

ใส่ปุ๋ยทริปเปิลซูเปอร์ฟอสเฟต 15 กิโลกรัมต่อไร่ หรือดับเบิลซูเปอร์
ฟอสเฟต 20 กิโลกรัมต่อไร่ และยิปซัม 10 กิโลกรัมต่อไร่ พร้อมการเตรียมดิน
ครั้งสุดท้าย หรืออาจใช้ปุ๋ยผสมสูตร 15-15-15 จำนวนประมาณ 20-30
กิโลกรัมต่อไร่

การกำจัดวัชพืช

ทำการกำจัดวัชพืชหลังจากปลูกถั่วเซนโตรสีมาได้ 1 เดือนแล้ว

การผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเซนโตรซีมา

การเลือกพื้นที่

แตกต่างจากพันธุ์อื่นที่กล่าวมาคือ ขึ้นได้ดีในดินร่วนเป็นดินละเอียด อุ่มน้ำได้ดี ดินลูกรังและดินทรายระบายน้ำดีไม่ควรใช้

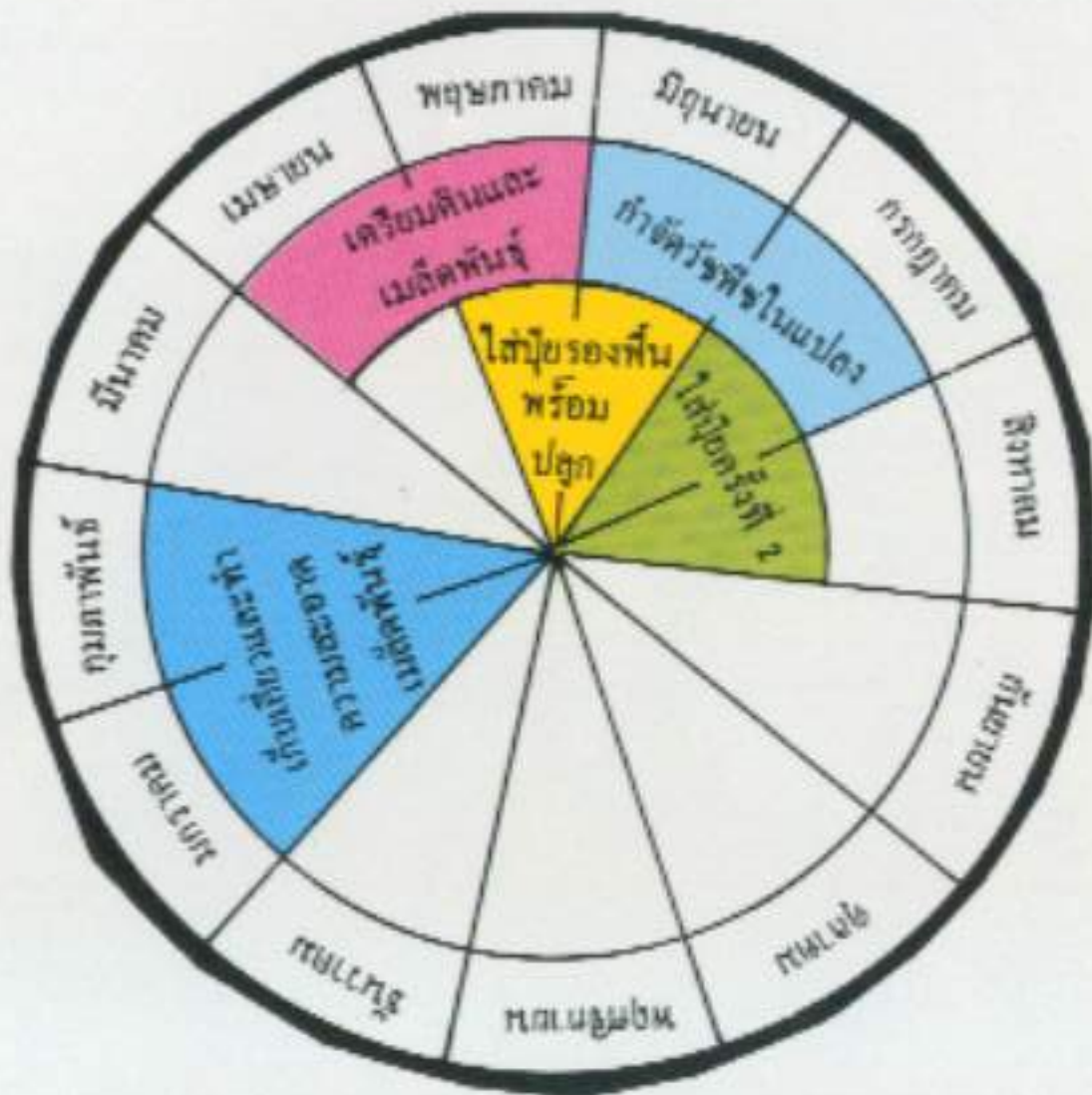
การเตรียมเมล็ดพันธุ์

นำเมล็ดพันธุ์ไปลวกด้วยน้ำร้อนโดยแช่เมล็ดพันธุ์ในน้ำร้อนที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส ประมาณ 5-10 นาที (เหมือนฮามาต้า)

การปลูก

ใช้อัตราปลูก 2 กิโลกรัมต่อไร่ โรยเมล็ดเป็นแถวในร่องดิน ๆ แล้ว กลบเมล็ดให้อยู่ใต้ดินลึกประมาณ 1.5-2.5 เซนติเมตร ระยะระหว่างแถว 1

ปฏิทินการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเซนโตรซีมา

การเก็บเกี่ยวและทำความสะอาด

ถั่วเซนโตรซีมาจะออกดอกในช่วงฤดูแล้ง ประมาณเดือนมกราคม หรือกุมภาพันธ์ เก็บเมล็ดพันธุ์โดยใช้แรงงานคนเก็บฝัก มาตากบนพื้นหรือผ้าใบใช้ตะแกรงหรือผ้าตาข่ายคลุม เสร็จแล้วทำความสะอาดโดยมัดด้วยกระดัง

